

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASIDA TAQIQLANGAN ЭКИНЛАРНИ ЕТИШТИРГАНЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК

Гофуржонов Иброхимжон Музробжон ўғли

Фарғона вилояти ИИБ Биринчи минтақавий ҳудуд

Қува тумани ИИБ ҳузуридаги Тергов бўлинмаси суриштирувчиси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикасида етиштирилиши тақиқланган экинлар, уларнинг қайси асос билан тақиқланганлиги, мазкур қилмиш учун белгиланган жиноий жазолар ўрганилди. Шунингдек, тақиқланган экинларни етиштириши жиноятини квалификация қилинишига боғлиқ айрим назарий ва амалий муаммолар ёритилган бўлиб, бу борада Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунчилигини такомиллаштириши бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

***Калит сўзлар:** Тақиқланган экинлар, кўкнор, мойли кўкнор, каннабис, таркибида гиёвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган экинлар, экиш, етиштириши.*

ABSTRACT

In this article, the crops that are prohibited to be grown in the Republic of Uzbekistan, on what basis they are prohibited, and the criminal punishments established for this act were studied. Also, some theoretical and practical problems related to the qualification of the crime of cultivation of prohibited crops were highlighted, and in this regard, relevant proposals and recommendations were developed for improving the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan.

***Keywords:** Illegal crops, poppy, oil poppy, hemp (cannabis), crops, plants, crops containing narcotic drugs or psychotropic substances*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются основания запрета выращивания культур, запрещенных к выращиванию в Республике Узбекистан, и меры уголовной ответственности за это деяние. Также затронуты некоторые теоретические и практические проблемы, связанные с квалификацией состава преступления выращивания незаконных культур, в связи с чем разработаны соответствующие предложения и рекомендации по совершенствованию уголовного законодательства Республики Узбекистан.

Ключевые слова: *Запрещенные культуры, мак, мак масличный, конопля (каннабис), культуры, растения, выращивание, содержащее наркотические средства или психотропные вещества*

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 270-моддасида тақиқланган экинларни, яъни кўкнор ёки мойли кўкнор, каннабис ўсимлиги ёхуд таркибида гиёвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган экинлар (*матнда тақиқланган экинлар деб юритилади*) ни қонунга хилоф равишда экиш ёки етиштириш учунг жинойи жавобгарлик белгиланган. [1.]

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 27 октябрдаги «Гиёвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кириш, ундан олиб чиқиш ва транзит тарзида ўтказиш тартибини, шунингдек уларнинг муомаласида бўлиши юзасидан назоратни такомиллаштириш тўғрисида» 2015 йил 12 ноябрдаги 330-сон қарорига ўзгартиришлар киритиш ҳақидаги 878-сонли қарори билан Ўзбекистон Республикасида муомаласи тақиқланган гиёвандлик воситалари рўйхати, Ўзбекистон Республикасида муомаласи чекланган гиёвандлик воситаларининг рўйхати, Ўзбекистон Республикасида муомаласи чекланган психотроп моддалар рўйхати ҳамда Ўзбекистон Республикасида айланмаси чекланган прекурсорлар рўйхати тасдиқланган. [2.]

Каннабис - нашанинг гашиш (гиёвандлик воситаси) олинадиган нави (жумладан, нашанинг Ҳиндистон, Жанубий Чўй, Краснодар ва бошқа турлари)га мунсуб экиндир. [3.]

Кўкнор - уруғидан ўсимлик мойи ва кўсагидан афюн (гиёвандлик воситаси) олиш учун етиштириладиган экин. [4.]

Таркибида гиёвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган бошқа ўсимликларга кока бутаси (ундан кокаин олинади) ва таркибида гиёванд ёки психотроп моддалари бўлган бошқа экинларни киритиш мумкин.

Тақиқланган экинларни етиштириш деганда тегишли рухсатсиз ҳар қандай ер майдонида, шунингдек бўш ётган ерларда уруғни қадаш ёки ўстириш тушунилади. Жиноят ўсимлик униб чиққан ёки чиқмаганлигида қатъий назар, экин экилган пайтдан бошлаб тугалланган ҳисобланади. [3.], [5.]

Тақиқланган экинлар ёхуд шунга ўхшаш бўлган ўсимликлар етиштириладиганлиги аниқланган ҳолларда ушбу ҳолат терговга қадар текширув органи томонидан рўйхатга олинади ва терговга қадар текширув ҳаракатларига киришилади. Дастлаб, тақиқланган экинлар ёхуд шунга ўхшаш бўлган ўсимликлар етиштириладиган жой мутахассис (агроном) иштирокида кўздан

кечирилади. Кўздан кечириш Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал кодексининг 135-141-моддаларига асосан ўтказилиб, баённома расмийлаштирилади. [6.] Кўздан кечириш баённомасига жалб қилинган мутахассис (агроном) тўғрисидаги маълумотлар ҳамда унинг етиштирилаётганлиги аниқланган ўсимлик(лар) юзасидан билдирган фикрлари киритиб ўтилади. Мутахассис (агроном) етиштирилаётганлиги аниқланган ўсимлик(лар)га агротехник ишловлар берилган ёки берилмаганлиги ҳақида ўз фикрларини маълум қилиб, ўсимлик(лар)нинг қанча майдонда етиштирилаётганлиги аниқлашда иштирок этади. Кейин эса кўздан кечирилган ўсимлик(лар) илдизлари билан юлиб олиниб, алоҳида пакетга солиб, мухрланади. Алоҳида пакетда мухрланган ҳолда бўлган ўсимликлар таркибида гиёҳванд моддалар бор ёки йўқлиги, уларнинг гиёҳванд моддалар турига кириш ёки кирмаслигини аниқлаш учун судга оид кимёвий экспертизаси тайинланади.

Ўтказилган судга оид кимёвий экспертиза хулосасида аниқланган ўсимликнинг таркибида гиёҳванд моддалар борлиги ва унинг гиёҳванд моддалар турига кириши кўрсатилган тақдирда, мазкур ҳолат юзасидан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 270-моддаси билан жиноят иши қўзғатилиб, суриштирув (дастлабки тергов) ҳаракатларига киришилади.

Суриштирув (дастлабки тергов) ҳаракатлари давомида етиштирилиши тақиқланган экинларни экиш ёки етиштириш келгусида гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари, психотроп моддаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ёки кўзламай тайёрлаш, сақлаш, ташиш, жўнатиш, шунингдек, ўтказиш (сотиш) билан боғлиқ бўлса, бундай ҳаракатлар Жиноят кодекси 270-моддаси ва Жиноят кодексининг бошқа моддаларида назарда тутилган жиноятлар мажмуи билан квалификация қилиниши керак. [3.]

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 17-моддасига асосан таъқиқланган экинларни етиштириш жиноятини содир этгунга қадар ўн олти ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахслар жавобгарликка тортиладилар. [1.]

Мамлакатимизда тақиқланган экинларни етиштириш жиноятига оид қонун нормаларини такомиллаштириш хусусида М.Х.Рустамбаев [3] ўзининг илмий ишларида ёритиб ўтган.

Хорижий мамлакатларда тақиқланган экинларни етиштириш жиноятига оид изланишларни А.Х.Ибрагимова [8] ва И.Е.Пожидаев [9]лар олиб борган.

А.Х.Ибрагимова фикрига кўра, гиёҳванд моддаларни ўз ичига олган, етиштириш тақиқланган ўсимликларни ноқонуний етиштиришга қарши курашиш муаммоси Россия давлати, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ва бутун жамият учун замонамизнинг асосий муаммоларидан бирига айланиб

бормоқда. Қолаверса, ушбу турдаги жиноятларга қарши курашиш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг тор идоравий муаммоси эмас, балки узоқ вақт давомида ҳал этилиши керак бўлган умуммиллий муаммо эканлигини таъкидлаш лозим. Шу муносабат билан таркибида наркотик моддалар бўлган ўсимликларни ноқонуний етиштиришнинг олдини олиш ва олдини олиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш катта амалий аҳамиятга эга. Давлат гиёҳвандлик таҳдидини холисона баҳолаши ва бу ижтимоий ҳодисага қарши курашишнинг турли шакллари қўллаши керак. Гиёҳванд моддаларни ўз ичига олган ўсимликларни ноқонуний етиштиришга қарши курашда муҳим ўринни қонуний воситалардан фойдаланган ҳолда махсус ва умумий профилактика қилиш керак. Бу сўнгги йилларда қабул қилинган жиноятчиликка қарши кураш бўйича федерал ва минтақавий мақсадли дастурларнинг диққат марказида. [7]

И.Е.Пожидаев фикрига кўра, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар ёки уларнинг прекурсорлари бўлган ўсимликларни қонунга хилоф равишда етиштиришга қарши самарали курашиш учун фақат жиноий жавобгарлик ва жазо чораларини қўллаш етарли эмас. [8]

Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишга оид жиноятлар аҳоли соғлиғига, жамиятнинг иқтисодий ва маънавий негизига жиддий таҳдид солади, оилавий муносабатларга салбий таъсир кўрсатади, бошқа ижтимоий муаммолар келтириб чиқаради. [9]

Шу сабабли, тақиқланган экинларни етиштириш жиноятига оид қонун нормаларини такомиллаштириш мақсадида жиноят ҳуқуқи назариясидан келиб чиққан ҳолда қуйидаги таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

1. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 106-моддасида кўрсатилган тасарруфида ер майдонлари бўлган шахслар томонидан ёввойи нашани йўқ қилиб юбориш чораларини кўрмаганлик ҳуқуқбузарлиги бир йил давомида такроран содир этилган ҳолларда, мазкур ҳуқуқбузарлик ҳолатини Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 270-моддаси билан квалификация қилиш лозим.

Мазкур таклиф берилишига мисол қилиб, Фарғона вилояти Қува тумани ИИБ ҳузуридаги Тергов бўлинмаси томонидан суриштирув ва дастлабки тергов ҳаракатлари олиб борилган 302181/2022-442-сонли, 302181/2023-8-сонли, 302181/2023-25-сонли ва бошқа бир нечта Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 276-моддаси (*Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ёки*

психотроп моддаларни ўтказиш мақсадини кўзламай қонунга хилоф равишда тайёрлаш, эгаллаш, сақлаш ва бошқа ҳаракатлар) билан юритилган жиноят ишлари бўйича айбланувчилар ўз кўрсатувларида ўзлари томонидан сақлаб келинаётган гиёҳвандлик воситаларини ариқ-зовур бўйларидан ёки бута-ўсимликлар орасида ёввойи ҳолда ўсиб ётган наша (каннабис) ўсимлигидан териб олганликларини маълум қилганлар. Юқорида келтириб ўтилган таклиф қонун нормаси сифатида киритилиши тасарруфида ер майдонлари бўлган шахслар томонидан ёввойи нашани йўқ қилиб юбориш чоралари доимий равишда кўриб борилишини, бу билан гиёҳванд моддаларни сақлаш, ўтказиш, сотиш ва гиёҳванд моддалар билан боғлиқ бошқа жиноятларнинг кескин камайишига ҳамда уларнинг олди олинишига сабаб бўлади.

2. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 270-моддаси билан квалификация қилиниши мумкин бўлган терговга қадар текшириув ҳаракатлари давомида ҳодиса жойи кўздан кечирилиши ва ушбу тергов ҳаракатига мутахассис (агроном) жалб қилиниши амалиёти мавжуд. Ушбу жараёнга жалб қилинган мутахассис (агроном) ўсимликни кўздан кечириб, ушбу ўсимликга агротехник ишлов берилган ёки берилмаганлиги юзасидан маълумотнома тақдим этади ва кўздан кечириш баённомаси тўлдирилганидан сўнг, у билан танишиб, имзолайди. Ушбу ҳолатда мутахассис (агроном) ва гумонланувчи тариқасида ишга жалб қилиниши мумкин бўлган шахс ўртасида манфаат тўқнашуви юзага келган ҳолларда агротехник ишлов берилган ўсимликга мутахассис (агроном) томонидан ёлғондан ўсимликга агротехник ишлов берилмаганлиги ҳақида ёки шахсий адоват сабабли агротехник ишлов берилмаган ўсимликга мутахассис (агроном) томонидан ёлғондан ўсимликга агротехник ишлов берилганлиги ҳақида маълумотнома берилиши мумкин. Мазкур ҳолатни олдини олиш ҳамда жиноят содир этган шахсга нисбатан жазонинг муқаррарлигини таъминлаш мақсадида Республика Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг тақрибий тузилмаларидаги терговга қадар текшириув ҳаракатларига мутахассис (агроном) сифатида жалб қилинадиган ходимларини махсус ўқув курсларида ўқитиш ҳамда улар томонидан бериладиган “маълумотнома”ни “хулоса” кўринишида намунавий нусхасини тайёрлаб, ушбу хулосани тузган мутахассис (агроном)ни хулосанинг тўғри эканлигига жавобгарлигини белгилаш.

Хулоса ўрнида амалдаги Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунларининг умумий жиноят назариясига асосланган ҳолатда тўғри тадбиқ этилиши, қонун чиқарувчи томонидан белгиланган нормаларнинг мазмун-моҳиятини тўғри англаниши Ўзбекистон Республикасида ягона суд амалиётини

жорий этилиши ҳамда ҳар бир шахснинг содир этган қилмиши учун инсонпарварлик тамойиллари асосида жазо тайинланишидаги ўрни беқиёс эканлигини алоҳида қайд этиб ўтиш лозим.

Фойдананилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES):

1. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси. Lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 27 октябрдаги «Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кириш, ундан олиб чиқиш ва транзит тарзида ўтказиш тартибини, шунингдек уларнинг муомалада бўлиши юзасидан назоратни такомиллаштириш тўғрисида» 2015 йил 12 ноябрдаги 330-сон қарорига ўзгартиришлар киритиш ҳақидаги 878-сонли қарори. Lex.uz.
3. М.Х. Рустамбаев Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. – Тошкент: “Адолат”, 2016. 801-809-б.
4. Халима Отабоева Qomus.info Online ensiklopediya.
5. БМТнинг “Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддаларни ғайриқонуний равишда муомалага киритишга қарши кураш тўғрисида”ги конвенцияси (Вена, 1988 йил 20 декабрь, Ўзбекистон Республикаси мазкур Конвенцияга Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1995 йил 24 февралдаги 32-1-сонли қарорига мувофиқ қўшилган, Ўзбекистон Республикаси учун 1995 йил 22 ноябрдан кучга кирган)
6. Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал кодекси. Lex.uz.
7. Ибрагимова Аминат Хизбуллаевна. Незаконное культивирование запрещенных к возделыванию растений, содержащих наркотические вещества (По материалам Республики Дагестан) : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 Махачкала, 2003. РГБ ОД, 61:04-12/632. Dslib.net
8. Пожидаев Илья Евгеньевич. кандидат наук. тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 12.00.08, проблемы уголовно-правового противодействия незаконному культивированию растений, содержащих наркотические средства или психотропные вещества либо их прекурсоры. <https://www.dissercat.com>
9. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2017 йил 28 апрелдаги “Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишга оид жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 12-сонли қарори, 19-банд